

KAMU KURUMLARININ BÜTÇELEME SÜREÇLERİNDE BİREYLERİN BÜTÇE ALGISI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA*

Fatma ALKAN¹, Fazlı YILDIZ²

ÖZET

Bu çalışma, kamu kurumlarının bütçeleme süreçlerinde bireylerin bütçe algısını analiz etmek amacıyla yapılmıştır. Bu çalışma kapsamında Kütahya'da Dumlupınar Üniversitesi'nde çalışan personel ve maliye bölümünde okuyan öğrencilere anket uygulanmış ve katılımcıların genel bütçe algısı, bütçeleme süreçlerinde hazırlık, uygulama ve denetim aşamalarına ilişkin algıları araştırılmıştır. Elde edilen veriler IBM SPSS Statistics (21.0) programı kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada yapılan, t Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ve Tukey Testleri sonucunda elde edilen bulgular çerçevesinde katılımcıların, cinsiyet, yaş, eğitim ve mesleki durumları açısından bütçe algı düzeylerinde farklılıklar olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bütçe hakkı, Yükseköğretim kurumları, Katılımcı bütçeleme, Vatandaş bütçesi

JEL Sınıflaması: H6, H61, H72

RESEARCH ON THE PERCEPTION OF BUDGET OF INDIVIDUALS IN BUDGETING PROCESS OF PUBLIC INSTITUTIONS

ABSTRACT

In this study, of individuals in the budgeting process of public institutions was conducted to analyze the budget perception. In this study, working staff and finance department students studying in Kütahya Dumlupınar University applied to the survey and perceptions regarding the preparation, the implementation and monitoring preparation stages in the budgeting process, the perception of the general budget of the participants has been investigated. The data derived are analyzed through the program IBM SPSS Statistics (21.0). In this study, has been determined differences in the budget perception levels in terms of, participants' gender, age, education and professional status in the framework of the findings obtained in the result of t test, one-way analysis of variance (ANOVA) and Tukey's tests.

Keywords: Right to the Budget, Higher Education Institutions, Participatory Budgeting, Citizen Budget.

JEL Classification: H6, H61, H72

---

* Bu çalışma Fatma ALKAN'ın "*Yükseköğretim Kurumlarında Bütçe Algısı Üzerine Ampirik Bir Çalışma*" isimli yüksek lisans tez çalışmasından türetilmiştir.

¹ Dumlupınar Üniversitesi İ.İ.B.F. Maliye Bölümü, e-mail: fatma.alkan@dpu.edu.tr

² Dumlupınar Üniversitesi İ.İ.B.F. Maliye Bölümü, e-mail: fazli.yildiz@dpu.edu.tr

Giriş

Devlet-toplum ilişkisinde ortaya çıkan hukuki, siyasi ve ekonomik etkilerin kurumsal çerçevesini oluşturan bütçe, devletin kamu gücünü gösteren ve piyasaya müdahale etmesinin temel bir aracı olarak görülmektedir. Günümüzde bütçe, kamu gelir-gider dengesinin sağlanmasıyla, kamu kesiminin etkili bir şekilde çalışabilmesi, gelir dağılımının düzeltilmesi ve kamu harcamalarında savurganlığın önlenmesi gibi uygulamalarda hükümetin mali ve ekonomik politikalarını yansıttığı bir araç ve ajanda konumundadır. Dolayısıyla devlet-toplum ilişkisinde tercihler doğrultusunda yapılacak politikalar ışığında, bütçenin işlevleri ve bütçe ile ilgili süreçleri kavram itibarıyla kapsayan bütçe hakkı kavramı, demokratik ve parlamenter sisteme paralel olarak doğmuş ve gelişme göstermiştir.

Günümüze kadar bütçeler, yönetme ve hesap sorma aracı şeklinde ekonomi politikası olarak kullanılmış, bütçe hakkı ise parlamentonun iktidarda bulunan siyasal otoriteye hesap sorma aracı olarak gelişerek karşımıza çıkmaktadır. Bütçe hakkı kavramı, kamu hizmetlerinin çeşidi ve miktarının belirlenmesi ve bu hizmetleri karşılayacak kamu gelirlerinin belirlenerek, toplanması hakkında karar verme yetkisi olarak ifade edilebilir (Bağlı, 2012: 45, Ergen, 2012: 324). Bu bağlamda bütçe ilkeleri, bütçenin işlevlerine uygun bir şekilde, bütçenin hazırlık, onaylama, uygulama ve denetim gibi aşamalarının ele alınmasıyla oluşmakta, dolayısıyla da bütçe hakkının unsurlarını belirlemekte ve kavramsal çerçevesini çizmektedir. Bununla birlikte toplumların verdiği bütçe hakkının kazanılması mücadelesinde, ilk aşamada milletler öncelikle vergi hakkını elde etmiş, sonraki aşamada harcama yapılmasına ilişkin yetkiyi elde etmiş, gelirlerin ve giderlerin bütçede yıllık onanması hakkının kabul edilmesiyle de bütçe hakkı kavramı tamamlanmıştır (Karaarslan, 2012: 1). Bütçe hakkının doğuşunda, batılı ülkelerde krallık ile halk arasında vergilendirme nedeniyle ortaya çıkan çatışmalar ve isyanlar etkili olmuştur. Türkiye’de ise bütçe hakkı kavramının ortaya çıkması, yerleşmesi ve gelişmesi, İngiltere ve Fransa gibi ülkelerde meydana gelen halk ayaklanmaları ile değil ülkenin başında bulunan yöneticiler tarafından yapılan ıslahat hareketleri sonucunda olmuştur (Feyzioğlu, 1983-1984: 6).

Bütçeler, ülkelerin gelişmesi için sosyo-ekonomik düzen açısından çok önemli araçlardır. Bu nedenle ülkelerin içinde buldukları sosyo-ekonomik ve mali düzen iyi incelenerek, gelir ve giderin dengelenmesini sağlayan ve bütçeyi oluşturan vergi, harcama ve borçlanma üçlüsünün iyi bir şekilde analiz edilerek ve bu duruma uygun politikalar üretilmesiyle ülke ekonomik düzeninde iyileşmeler sağlanır. Bu durumu analiz edebilmek ve politikalar üretebilmek için, bütçe kavramını ve onu oluşturan unsurları ve süreçleri iyi anlamak gerekmektedir. Ayrıca bütçeler o ülkede bulunan vatandaşların yaşamlarında önemli bir rol oynamaktadır. Ancak vatandaşların yaşamlarında, hükümetin yaptığı bütçeleri anlaması, bu konularda bilgi alması ve süreçlere erişimi açısından bütçelerin çok önemli bir yeri olmakla birlikte, vatandaşlar bütçe karar verme ve izleme süreci dışında tutulmuştur. Bunun sonucunda da etkisiz hizmet sunumu, yolsuzluk ve kıt kamu kaynaklarında büyük bir kaçağın olması gibi durumların ortaya çıkmasına neden olmuştur (CPDI, 2013: 5-6). Bu sorunların çözümü için ise katılımcı bütçeleme ve hükümet bütçesinin yanı sıra vatandaş bütçesinin düzenlenmesi gibi uygulamalara yer verilmektedir. Dolayısıyla da bu gibi uygulamalar vatandaşların bütçeleme süreçlerine katılımını artırarak, bu süreçler hakkında bilgi birikimini ve süreçlere erişimini sağlayarak bütçe algısının gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Ülkelerde olumsuz durumların meydana gelmesinin önlenmesi için ortaya konulan uygulamalardan ilki katılımcı bütçelemedir. Katılımcı bütçeleme, bütçeleme süreçlerinin tüm aşamalarında vatandaşların doğrudan katılımını sağlayan bir mekanizma şeklinde tanımlanabilir. Katılımcı bütçeleme ile vatandaşın sesinin de bütçe sürecine dahil edilmesi, bütçe süreçlerinde şeffaflık ve anlayışın artırılması ve yolsuzluğun azaltılması amaçlanmaktadır (CPDI, 2013: 13). Bir diğer uygulama ise vatandaş bütçesi uygulamasıdır. Vatandaş bütçesi, parlamento bütçesinin kısaltılmış ve basit bir hale getirilmiş, genel halk için bir rehber niteliğindedir. Basit ve kolay anlaşılır bir dilde bütçe içeriğini açıklamaktadır. Dolayısıyla, vatandaş bütçesi ülkede yaşayan her kesimden bireylerin bütçe içeriğini daha iyi bir şekilde anlamasını sağlamak için yapılmaya başlanmıştır (www.mofnp.gov.zm/.../, 10.09.2015). Vatandaş bütçesinin, vatandaşların, yerel/ulusal düzeyde bütçe tahsislerini görmesini ve bunlara erişimini sağlamak, şeffaflığın teşvik edilmesi ve dolandırıcılık ve yolsuzluğu azaltmak / caydırmak, vatandaşlar ve devlet arasındaki güvenin oluşmasına yardımcı olmak gibi amaçları bulunmaktadır. Öte yandan, vatandaş bütçesi genellikle bütçe üzerinde seçme veya sınırlı bilgi sağlar. Vatandaş bütçesinin hazırlanması, teknik uzmanlık ve ulusal bütçeyi anlama yeteneği gerektirmektedir. Eğer hükümetler, vatandaş bütçesinin yayınlanmasını sınırlar ve yaygınlaşmasına izin vermezse, vatandaş bütçesinin sınırlı bir etkiye sahip olmasına neden olabilmektedir (<https://saeguide.worldbank.org/>, 07.10.2015).

Bu çalışmada kamu kurumlarının bütçeleme süreçlerinde bireylerin bütçe algısını analiz etmek için örnek olarak bir yükseköğretim kurumu olan Dumlupınar Üniversitesi özelinde burada çalışan akademik ve idari personel ile maliye bölümünde okuyan öğrenciler seçilmiştir. Bu çerçevede öncelikle bütçe ve bütçe hakkı kavramıyla ilgili olarak daha önce yapılmış yerli ve yabancı literatür taraması teorik ve ampirik uygulamalar

içercek şekilde yer verilmiştir. Devamında bütçe algısının ölçülmesine ilişkin Dumlupınar Üniversitesi'nde çalışan akademik personel, idari personel ve İİBF' de maliye bölümünde okuyan öğrencilere anket uygulaması yapılmıştır. Elde edilen veriler IBM SPSS Statistics (21.0) programı kullanılarak analiz edilmiştir. Bu kapsamda t testi ve Anova analizleri yapılarak, anket çalışması sonucu elde edilen istatistiksel sonuçlar değerlendirilmiştir. Yapılan anket uygulaması ile üniversitede çalışan personelin ve üniversitede maliye bölümünde okuyan öğrencilerin bütçe ve bütçeye yönelik uygulamalar ve bütçeleme süreçlerine ilişkin bilinç düzeyi ve bütçe algısı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Literatür İncelemesi

Bir kamu kurumu olan yükseköğretim kurumlarında bütçe algısına yönelik ampirik ve teorik literatür incelendiğinde genel olarak; bütçe algısının temelini oluşturan bütçe kavramı üzerinden bütçe hakkına yönelik çalışmaların daha ön planda olduğu görülmüş ve bununla birlikte bütçe ve bütçe hakkının tarihi gelişimi ve hukuksal çerçevesinin ele alındığı gözlemlenmiştir. Bu çerçevede incelenmiş olan yerli ve yabancı literatüre aşağıda kısaca yer verilmiştir.

Feyzioğlu (1983-1984), çalışmasında bütçe hakkını, başta İngiltere olmak üzere Fransa, Almanya, İtalya gibi ülkelerdeki tarihi süreçteki gelişimine yer vermiştir. Daha sonrasında Türkiye'de bütçe hakkının gelişim sürecini, Türkiye'deki anayasalar çerçevesinde incelenerek bütçe hakkına ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Sonuç olarak, bütçe hakkının demokratik toplumlarda daha ön planda olduğunu dile getirilmiştir.

Yılmazcan (2000), bütçe hakkı ve bütçe uygulamaları üzerine yaptığı çalışmasında bütçe hakkının tanımladıktan sonra kavramsal çerçevesine ve çeşitli ülkelerde bütçe hakkının tarihi gelişimine değinilerek, Türkiye'de 1924, 1961 ve 1982 anayasaları ele alınarak bütçe hakkının bu anayasalardaki görünümünü incelemiştir.

Güneş (2000), çalışmasında bütçe hakkı ve vergileme arasında bir ilişki kurmaktadır. Bütçe ilkeleriyle bağlantılı olarak verginin yasallığı ilkesinden hareketle mali yıl içerisinde yapılan düzenlemeler sonucunda, bütçe kanununda meydana gelen değişiklikleri anayasa mahkemesinin aldığı kararlar ışığında, bütçe hakkı konusu hukuksal açıdan değerlendirilmiştir.

Ting (2001), çalışmasında bütçe hakkı ile ilgili olarak, kamu alanında kaynak tahsisi konusunda etkinliğin sağlanması ile harcama süreci konusunda bir ikilem olduğunu vurgulamıştır. Yasama organı ve bürokrasi arasındaki ilişkiden yola çıkılarak politika tercihlerinin sonuçları değerlendirilmiştir. Ulusal güvenlik hizmetlerine değinerek, bütçe hakkının kullanımı konusunda bu hizmetlerin olumsuz etkilediğini ve bu hizmetlerin kapsamı ve bu hizmetleri verecek kurumların denetlenmemesi gibi durumların yol açtığını ileri sürmüştür.

Kızıldaş (2005), çalışmasında doğrudan demokrasi ile bütçe hakkı kullanımı arasında bir ilişki olup olmadığı araştırmak istemiştir. Bu kapsamda doğrudan demokrasi sırasında kullanılan yönetim araçlarından saydamlık ve hesap verme sorumluluğunu incelemiştir. Çalışmada Türkiye'de bütçe hakkı ile doğrudan demokrasi arasında bir ilişkinin olup olmadığını, Türkiye'de Cumhuriyet döneminde yapılan milletvekili genel seçimlerinin bütçe üzerindeki etkilerini analiz edilerek gösterilmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak, toplumda sosyo-ekonomik değişikliklerin olmasının yanı sıra demokrasinin gelişmesiyle bütçe hakkının kullanımında doğrudan demokrasinin etkisinin olduğu ortaya çıkmıştır. Kamu mali yönetiminde önemli bir araç olan bütçenin oluşumu sırasında seçmenlerin etkisinin olduğu ve kamu kaynaklarının kısmen seçmenlerin çıkarlarına yönelik olarak kullanıldığı sonucuna varılmıştır.

Lienert (2005), çalışmasında yasama meclisinde siyasi güçlerin ve hükümetin yasama ve yürütme organlarıyla ayrılması derecesi arasında güçlü bir bağ kurmuştur. Uzun süreli alışkanlıklar, seçim ve oylama sistemleri, iki meclisli veya tek meclis olması, anayasal ve yasal kısıtlamalar, siyasi partilerin vatandaşlardan etkilenmesi gibi faktörlerin parlamentoların bütçe sürecindeki etkinliğinin ülkeden ülkeye göre farklılık gösteren koşullara bağlı olduğunu belirtmiştir. Bundan dolayı ülkelerin kendine özgü özellikleri olması sebebiyle, yasama ve yürütme arasında bütçe yapma yetkisinin ayrılmasını güçleştirmesi sonucunda bütçe hakkının kullanımı da ülkeden ülkeye farklılık göstereceği ifade edilmiştir. Daha sonrasında Lienert, beş farklı yönetim şekline sahip yirmi sekiz ülkede uygulanan bütçeleme süreçlerini inceleyerek, parlamentonun bütçe sürecindeki etkinliğine, bu ülkelerin meclislerinin bütçe otoriteleri arasındaki farklar olup olmadığına tespit etmek istemiştir. Çalışmanın son kısmında ise Lienert'in geliştirdiği endekse göre, parlamentonun bütçe üzerindeki etkinliği açısından en etkin olduğu ülke Amerika Birleşik Devletleri'nin, parlamentonun bütçe üzerindeki etkinliği açısından en düşük etkinliğe sahip ülkeler arasında ise Türkiye'nin olduğu görülmektedir. Sonuç olarak, ele alınan ülkelerin bütçe süreçleri incelenerek, bütçe hakkı algısı ve bütçe hakkı kullanımı konusunda ülkeler arasında gözle görülür bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Wehner'in (2006), çalışmasının amacı, modern bir demokraside ulusal meclis için potansiyel, uygulanabilir bütçe kapasitesi mevzuatını değerlendirmek için karşılaştırmalı bir çerçeve sunmaktır. Wehner, bütçe hakkının kullanım kapasitesinin ülkeler arasında değişiklik gösterip göstermediğini altı temel değişkene bağlı olarak incelemiştir. Bu değişkenler, yürütme tarafından hazırlanmış bütçe yasa tasarısının parlamento tarafından değiştirilme gücü, uygulama sırasında yürütme organına tanınan esneklik, parlamento onaylamadığı zaman yapılan olağanüstü bütçenin uygulama imkanı, parlamento tarafından bütçenin incelenme süresi, ülkede uygulanan bütçeyle ilgili bilgilere ulaşma imkanı olarak belirlenmiştir ve bu değişkenler 36 ülkenin bütçeleme süreciyle ilgili uygulanan 2003 tane anketten elde edilen verilerden yararlanılarak bir endeks oluşturmuştur. Ülkeler arasında karşılaştırmalı analiz için oluşturulan endeks değerlendirmelerinden yola çıkılarak, parlamentonun bütçe sürecindeki etkinliği açısından bütçe hakkı kullanımı konusunda ülkeler arasında farklılıklar bulunduğu ve ABD kongresinin üç kat daha fazla bütçe hakkına sahip çıktığı görülmüştür. Bu çalışmada sonuç olarak elde edilen bulgulardan yola çıkılarak, bütçe hakkı ile liberal demokratik yönetimlerin ayrı bir şekilde değerlendirilmesinin mümkün olamayacağı vurgulanmaya çalışılmıştır.

Çataloluk (2008), çalışmasında bütçe ve bütçe hakkı kavramlarına değinerek, bu kavramlarının batı toplumlarındaki gelişimini ve ortaya çıkışı sırasındaki süreçte oluşan toplumsal yapı ve değişimleri incelemiştir. Sonuç olarak da, bütçe ve bütçe hakkının toplumların sosyo-ekonomik gelişmişlikleriyle doğru orantılı olduğu vurgulanmıştır.

Yılmaz ve Biçer (2009), çalışmalarında, son yıllarda kamunun ekonomik, sosyal ve mali alanda müdahalesinin arttığı gözlenmekte olduğunu, temsili demokrasi çerçevesinde ekonomik anlamda yapılan mali yönetim sisteminde ele alınan politikalar, düzenlemeler ve gerçekleştirilen reformlar doğrultusunda parlamentonun bütçe hakkı yetkisinden dolayı bütçe sürecindeki her aşamada değişen rol ve sorumluklarına olduğuna değinerek, uygulama sonuçları değerlendirilmiştir.

Yılmaz ve Tosun (2010), bütçe hakkının daha çok demokratik toplumlarda geliştiğini dile getirmiştir. Dünya'da ve Türkiye'de değişen düzenden dolayı mali yönetim sistemi adına yeni yapılanmalara gidilmektedir. Bu reformlardan en sonu 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'dur. Bu çerçevede 5018 sayılı kanunun en önemli ilkelerinden olan "mali saydamlık" ile bütçe hakkını özdeşleştirerek, bütçe sürecinde mali saydamlığın rolüne değinilmiştir. Bu çerçevede ulusal ve uluslararası kuruluşların bütçeleme sürecinde mali saydamlık konusunda parlamentodaki etkinliği incelenerek, 5018 sayılı kanunla gelen mali saydamlık ilkesi çerçevesinde teoride bütçe hakkı kullanımı konusunda önemli katkılar sağlayacak düzenlemeler getirirse bile uygulamada hedeflenen düzeyde bütçe hakkının parlamento tarafından etkin kullanılmadığı, istenilen sonuçlara ulaşılmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yılmaz ve Biçer (2010), çalışmalarında bütçe ile temsili demokrasi ilişkisi çerçevesinde bütçe hakkının gelişimini, asil-vekil ilişkisi içerisinde parlamentonun bütçe sürecindeki rolünü incelemiştir. Son yıllarda, dünyada kamu mali yönetim sisteminde ve Türkiye'de 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile oluşturulan yeni bütçe sisteminde parlamentonun konumu ve parlamentonun etkinliği incelenmiştir. Buradan yola çıkılarak parlamentoların, belli başlı yapılan reformlar sonrasında değişen kamu mali yönetim sisteminin beraberinde getirdiği araçları içselleştirerek etkin kullanmasıyla bütçe hakkını etkin kullanacağı sonucuna varılmıştır.

Bağlı (2012), toplumların sosyo-ekonomik olarak değişmesi sonucu modern devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte, halkı temsilcilerinden oluşan yasama organına kamusal yükümlülük ve sunulacak kamusal hizmetlere yetki vermesini içeren bütçe hakkı kavramı gündeme gelmiştir ve İngiltere, Fransa, Almanya ve ABD'deki bütçe hakkı kavramının doğuşu ve gelişim süreci incelenmiştir. Daha sonra bütçe hakkının kapsamı içerisinde olan bütçe hakkının unsurlarını oluşturan, bütçenin onaylanması, bütçe uygulamalarının izlenmesi ve bütçe uygulama sonuçlarının denetlenmesi şeklinde üçlü bir ayrıma tabi tutularak bu unsurların içeriklerine genel hatlarıyla değinilmiştir. Sonuç olarak da, temsili demokrasi ve bütçe hakkının birbirlerinin gelişimine katkı sağladığı vurgusu yapılmıştır.

Narter (2012), bütçe hakkının "Magna Carta, İnsan ve Yurttaşlık Hakları Bildirgesi" gibi metinlerle doğuşuna ve tarihi gelişimine yer verilerek demokratik toplum ve bütçe hakkı ilişkisine değinilmiştir. Bütçe hakkının gelişimi parlamenter demokrasinin gelişimi ile paralel bir seyir izlemekte olduğunu ifade etmiştir. Parlamentolar tarafından kullanılan bütçe hakkını, Osmanlı döneminden başlayarak, günümüz Türkiye bütçe sistemine anayasalar ve bütçe sürecinde mali saydamlık, hesap verilebilirlik, kaynakları etkili, verimli ve ekonomik kullanım gibi ilkelerle bağdaştırılarak, bütçe hakkına ilişkin vurgulamalar yapılmıştır.

Canbay ve Gerger (2012), çalışmalarında bütçe hakkı kavramını tarihsel süreç içerisinde batılı toplumlardaki gelişimini ele alarak, toplumsal yapı üzerine etkisi değerlendirilmeye çalışmışlardır. Bütçe hakkının toplumsal yapı üzerindeki en önemli etkisi, parlamenter demokrasiye geçiş aşamalarında toplumsal yapıyı evrimleştirmesi ve toplumda insan haklarının bir değer olarak görülmesi ve yasallaşmasını sağlaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylelikle demokrasinin gelişmesi ve insanların temel hak ve özgürlüklerinin korunması adına bütçe hakkının gelişiminin önemli olduğu, bütçe hakkı-demokrasi ikilisinin bir bütün olduğu ve bu ikili ilişkinin aynı doğrultuda paralel ileriye dönük gelişmesi için ne gerekiyorsa yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

Cilavdaroğlu ve Ekici (2013), Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bütçe hakkı yetkisini kullanma kapasitesini ve bunu etkileyen faktörleri incelenmişlerdir. Ayrıca TBMM'nin bütçe üzerindeki yasal olarak verilen yetkilerini ve bu yetkileri gerçekte ne kadarını kullandığını ve bütçe sürecinde TBMM'nin rolü açıklanmaya çalışılmış, ancak bütçe sürecinde siyasi nitelikte olan yürütme organının baskısının daha fazla olduğu görülmüştür. Öte yandan vatandaşların bütçe hakkı ve bununla birlikte bütçe süreci konusundaki bilgisizliği ve ilgisizliği ve siyasi partilerin sıkı disiplini TBMM'nin bütçe hakkı kullanım yetkisini düşürmekte olduğunu ve bunların yanı sıra TBMM'nin bütçe hakkı kullanım yetkisini yeterince kullanmadığını sonucuna ulaşılmıştır.

CPDI -Centre for Peace and Development Initiatives- (2013), bu çalışma ülkede mali yönetim açısından önemli olan bütçenin vatandaşlar açısından nasıl algılandığını ve bu algının düzeyini ölçmek amacıyla yapılmıştır. Yerel yönetim-vatandaş ilişkisine değinilerek ikili iletişimin bütçeleme sürecinde önemli olduğu vurgusu yapılmıştır. Bütçe yapılması sürecinde halkın katılımının eksikliği, bütçenin açıklık şeffaflık ilkelerinden yoksun olmasına ve insanların bütçe algısının olumsuz yönde olacağı ifade edilmiştir. Çalışmanın son kısmında da Pakistan için açık ve katılımcı bütçeleme sisteminin getirilmesi önerilerek, bunun için bazı hususlara değinilmiştir.

Dikmen (2014), bütçe sürecinde önemli olan bütçe hakkı kavramının ortaya çıkması ve tarihsel gelişimini çeşitli ülkeler açısından inceleyerek, bütçe hakkı kavramı ve unsurlarının özellikle Türkiye'de tarihi süreçte kabul edilmiş anayasal hükümler çerçevesinde ele almıştır. Bununla birlikte anayasal yetki, yasal mevzuat, bütçe ilkeleri, hukuk sistemleri, hükümet sistemleri, siyasal parti sistemleri ve seçim sistemleri, mali saydamlık ve hesap verilebilirlik, yasama organının bütçe kontrol düzeyi, yüksek denetim gibi bütçe hakkının kapsamını belirleyen unsurların bütçe hakkı etkinliğinin belirlenmesindeki rolü ve parlamento ve bütçe hakkı ilişkisi değerlendirilmiştir.

Bağlı (2014), çalışmasında 1980 yılından sonra meydana gelen değişim ve yapılan reformlar sonrasında, parlamento ve bütçe ilişkilerinin daha genel ifadeyle bütçe hakkı kavramının ve kapsamının değişip değişmediğini ve bu süreçte ortaya çıkan olumlu ve olumsuz değişikliklerin Türkiye'de mali yönetime yansımalarını ortaya koymaya çalışmıştır. Türkiye'de kamu mali yönetimi ve bütçe sürecine yönelik yapılan reformlar 2006 yılında uygulamaya konulan 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu sonrasında TBMM'nin bütçe hakkı kullanımı konusunda etkinliğinin düzeyi, bütçenin politika aracı olması, bütçenin mali plan aracı olması, bütçenin faaliyet rehberi olması, bütçenin kontrol, denetim ve hesap sorma aracı olarak kullanılması şeklinde genel olarak beş başlık halinde ele alınan bütçenin işlevleri esas alınarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak bütçe hakkını, 5018 sayılı kanununun ele aldığı ve öngördüğü şekilde TBMM'nin etkin bir düzeyde kullanmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Selen ve Tarhan (2014), çalışmalarında anayasada tanımlanmış, yasalarla düzenlenmiş bütçe hakkının kullanımını vatandaşların, bürokratların ve bütçe hakkını kullanma yetkisine sahip milletvekillerinin ne ölçüde algıladığını ölçmeye çalışmışlardır. Öncelikle bütçe ve bütçe hakkı kavramlarına değinilerek, bütçe hakkının tarihi gelişim sürecine genel hatlarıyla yer verilmiştir. Bütçe hakkı kullanımında etkili olan vatandaşlar, bürokratlar ve parlamentonun bütçe sürecindeki rollerine, bütçe hakkını somutlaştıran ilkelerden ve etkileyen faktörlerden yola çıkılarak anket uygulanmıştır. Çalışma kapsamında faktör analizi yapılmış ve faktör analizi sonucunda elde edilen 6 faktörün bütçe hakkını kullanma üzerindeki etkilerini ortaya çıkarabilmek için regresyon analizi yapılmıştır. Analizler sonucunda Türkiye'de bütçe hakkının yeterli düzeyde algılanmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bireylerin Bütçe Algısı Araştırması

Araştırmanın Anakütlesi ve Örnek Kütlesi

Çalışmada örnek kütlenin belirlenmesinde basit rassal örnekleme tercih edilmiştir. Dumlupınar Üniversitesi, 2015 yılında çalışan 1290 akademik personel, 822 idari personel (DPÜ 2015 Performans Programı, 2015: 3-4) ve 2015-2016 eğitim öğretim döneminde maliye bölümünde aktif olarak kayıtlı olan 2482 öğrenci olmak üzere toplamda 4594 kişi çalışmanın anakütlesini oluşturmaktadır. Anakütle sayımız toplamda 4594 kişiyse

karşılık olarak sosyal bilimlerde araştırmacılar tarafından %5 örneklem hatası %95 güven düzeyinde örnek kütle için örneklem sayısı olarak 355 kişiye uygulanması istatistiksel olarak yeterli görülmektedir (Bayram, 2013: 25). Uygun bir örnek kütle için, örneklem hacmi: $n = \frac{Np(1-p)z^2}{(N-1)d^2 + p(1-p)z^2}$ formülünden yararlanılarak hesaplanmıştır (Bayram, 2013: 25; [http:// www. istatistikanaliz.com](http://www.istatistikanaliz.com), 22.10.2015). Buradan hareketle toplamda 355 kişinin yeterli görüldüğü çalışmamızda, bununla birlikte anket sayısının çokluğu ile sonuçların güvenilir çıkması doğru orantılı olduğu için (Bayram, 2013: 25-26; Uzgören, 2012: 177), anket toplamda 474 kişiye uygulanmıştır.

Araştırmanın Amacı ve Kısıtları

Kamu kesiminde bütçeleme süreci genel olarak üç aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar hazırlık aşaması, uygulama aşaması ve denetim aşamasıdır. Hazırlık aşaması; Maliye Bakanlığının kamu kurumlarının bütçe hazırlık sürecini başlatmalarına yönelik bütçe çağrısı ile başlayıp 31 Aralık tarihinde TBMM’de yasalaştığı sürece kadar olan aşamayı kapsar. Uygulama aşaması, bütçe yasası TBMM’de kabul edildikten sonra yıl içinde (1 Ocak-31 Aralık) kamu kurumlarının bütçe kapsamındaki uygulamalarını kapsar. Denetim aşaması ise, yıl içinde ve sonrasında gerek kurum içi gerekse kurum dışı (Sayıştay tarafından) yapılan denetimleri kapsamaktadır.

Kamu kurumlarının bütçeleme süreçlerine ilişkin bütçe algısını ölçmeye çalıştığımız çalışmamızı bir yükseköğretim kurumu olan Dumlupınar Üniversitesi özelinde burada çalışan akademik ve idari personel ile maliye bölümünde okuyan öğrenciler ile sınırlandırdık. Çalışmada, günümüzde ülkelerin ekonomik, sosyal, hukuki ve siyasi yapıları açısından daha genel anlamda hayatımızın her alanında önemlilik arz eden bütçe kavramının ve bütçeye yönelik çalışma ve uygulamaların seçilmiş bir yükseköğretim kurumunda bütçenin hazırlanma, uygulama ve denetim aşamasının genel olarak nasıl değerlendirildiği cinsiyet, yaş, eğitim gibi demografik özelliklerine göre nasıl dağıldığı ve bu konuyla ilgili algıları araştırılmaya çalışılmış ve araştırma sonucunda bu konuda öneriler getirilmesi hedeflenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. 2015 yılında Dumlupınar Üniversitesi’nde çalışan akademik personel, idari personel ve maliye bölümünde okuyan öğrenciler olmak üzere toplam 474 kişi çalışmanın araştırma grubunu oluşturmaktadır. Çalışmada kullanılan anket formunda bulunan sorularının hazırlanması aşamasında, literatürde yer alan gerek yerli ve gerekse yabancı teorik ve ampirik uygulamalar içeren çalışmalar incelenmiştir. Anket sorularının hazırlanmasında Selen ve Tarhan (2014), CPDI (2013) ve Bilge ve Küçükaycan (2013)’ün çalışmalarından yararlanılmıştır.

Anket çalışması iki bölümden oluşmaktadır (EK1). Birinci bölümde, katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek gibi demografik özelliklerine ilişkin sorulara, ikinci bölümde ise katılımcıların bütçe kavramı ve bununla birlikte bütçeye yönelik uygulamalarda hazırlık, uygulama ve denetleme gibi aşamalarda genel bir bilgi sahibi olup olmadıkları ve buna yönelik almış olabilecekleri eğitimin yeterli olup olmadığına ilişkin görüşlerini almaya yönelik sorulara yer verilmiştir.

Anket formunda katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin olarak yöneltilmiş sorular haricinde, anket formunun ikinci kısmında yer alan 33 soru Rennis Likert tarafından geliştirilmiş olan 5’li Likert ölçeğine (1. Kesinlikle Katılıyorum, 2. Katılıyorum, 3. Kararsızım, 4. Katılmıyorum, 5. Kesinlikle Katılmıyorum) uygun olarak hazırlanmıştır. Geçerli olan 474 adet anketten elde edilen veriler IBM SPSS Statistics (21.0) programı kullanılarak sayısal verilere dönüştürülmüştür. Dönüştürülen sayısal veriler sonucunda ve yapılan analizler sonucunda oluşturulan tablolar yorumlanarak öneriler getirilmeye çalışılmıştır.

Güvenirlilik Analizi

Anket sorularının güvenirliliğini analiz etmek için ankette bulunan soruların güvenirlilik istatistikleri hesaplanmıştır. Buna göre yükseköğretim kurumlarında bütçe algısı düzeyini belirlemek için oluşturulan anket formunda, 5’li Likert ölçeğinin kullanıldığı 33 sorudaki ifadelerin tutarlılığını göstermek amacıyla yapılan güvenirlilik analizi sonucunda **Cronbach's Alpha katsayısı 0,89** olarak bulunmuştur. Bu sonuç bize ölçeğin güvenirlilik düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Araştırma Sonucu Elde Edilen Bulgular

Katılımcılar İle İlgili Genel Bilgiler

Tablo 1: Katılımcıların demografik özellikleri

Katılımcıların cinsiyet dağılımları			Katılımcının mesleği/ ünvanına göre dağılımları		
Cinsiyet	Sıklık(n)	Oran(%)	Meslek	Sıklık(n)	Oran(%)

Kadın	183	38,6	Akademik Personel	117	24,7
Erkek	291	61,4	İdari Personel	137	28,9
Toplam	474	100,0	Öğrenci	220	46,4
			Toplam	474	100,0
Katılımcıların eğitim durumuna göre dağılımları			Katılımcının yaş dağılımları		
Eğitim Durumu	Sıklık(n)	Oran(%)	Yaş	Sıklık(n)	Oran(%)
Lise	237	50,0	17-23	210	44,3
Ön lisans	29	6,1	24-30	95	20,0
Lisans	99	20,9	31-40	88	18,6
Yüksek	109	23,0	41 ve üstü	81	17,1
Lisans/Doktora					
Toplam	474	100,0	Toplam	474	100,0
Katılımcının bütçe uygulamalarında görev alma durumuna göre dağılımları			Bütçe denildiğinde ilk çağrışım durumuna göre dağılım		
Görev Alma Durumu	Sıklık(n)	Oran(%)	Bütçe Çağrışimleri	Sıklık(n)	Oran(%)
Gerçekleştirme	17	3,6	Vergi/Harcama/Borçlanma	274	57,8
Görevlisi					
Harcama Yetkilisi	19	4,0	Kanun/Devlet/Anayasa	68	14,3
İhale Ve Satın Alma Yetkilisi	28	5,9	Büyüme/Kalkınma/Ekonomi	104	21,9
Taşınır Kayıt Kontrol Yetkilisi	10	2,1	Denetim/Yolsuzluk/İsraf	28	5,9
Mutemet	16	3,4	Toplam	474	100,0
Görev Almadım	384	81,0			
Toplam	474	100,0			

Tablo 1' de katılımcıların demografik bilgilerine yer verilmiştir. Bununla birlikte anket formunun ikinci bölümünde katılımcılara yöneltilen 33 soruya geçmeden önce, katılımcıların bütçe kavramına ilişkin düşünceleriyle ilgili olarak bir ön fikir almak için "bütçe denildiğinde sizdeki ilk çağrışım ne olurdu" ifadesine katılımcıların cevaplarında, "Denetim/Yolsuzluk/İsraf (%5,9), Kanun/Devlet/Anayasa (%14,3), Büyüme/Kalkınma/Ekonomi (%21,9) ve (%57,8) oranla "vergi/harcama/borçlanma" grubunu tercih ettikleri görülmektedir.

Analiz Ve Bulgular

Çalışmada yapılan analizlerden **t** testi analizi; iki farklı örneklem grubu arasında ortalamalar açısından fark olup olmadığını araştırmak için kullanılmaktadır (Kalaycı, 2009: 74). Çalışmada yapılan diğer analiz ise **tek yönlü varyans** (One Way ANOVA) analizidir. Bu analiz; bağımsız üç veya daha fazla örneklem grubu arasında ortalamalar açısından fark olup olmadığını araştırmak için kullanılmaktadır (Bayram, 2013: 139). Ayrıca bağımsız üç veya daha fazla örneklem grubu arasında ortalamalar açısından fark olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan varyans analizinde grupların ortalamaları açısından H_0 hipotezi reddedilmiş ise, yani grup ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuşsa, bu farkın ya da farkların hangi gruplar arasında olduğunun bulunması için çoklu karşılaştırma testlerine (Post Hoc Test) başvurulmaktadır. Varyansların birbirine eşit olduğunda yaygın olarak kullanılan çoklu karşılaştırma testi olarak **Tukey** testi seçilmiştir. Varyansların birbirine eşit olmadığı durumunda yaygın olarak kullanılan **Tamhane's T2** testi seçilmiştir (Bayram, 2013: 142). Çalışmanın bu kısmında araştırmaya konu olan örneklemde t testi ve tek yönlü Anova analizi ve tukey testi sonuçları hakkında bilgi verilmiştir. Bu testler uygulanırken Ek 1'de sunulan 5'li Likert olarak sorulan anket soruları şu şekilde gruplandırılarak ortalamaları alınmış ve analizler yapılmıştır. Gruplar; 1-9. Sorular (Genel olarak bütçe bilgi düzeyleri), 10-20.sorular (Bütçe hazırlık aşaması), 21-28.sorular (Bütçe uygulama aşaması) ve 29-33.sorular (Bütçe denetim aşaması) ile ilgilidir.

H_0 = Katılımcıların grup algıları cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

H_1 = Katılımcıların grup algıları cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo 2: Katılımcıların cinsiyeti ile grup algılarının karşılaştırılması (t testi)

Gruplar	Cinsiyet	n	Ortalama	Standart Sapma	t	p değeri
Bütçe Bilgisi Algı Ortalaması	Kadın	183	2,1494	,47222	-,559	,576
	Erkek	291	2,1756	,51362		
Hazırlık Aşaması Algı Ortalaması	Kadın	183	2,7059	,67031	-2,938	,003
	Erkek	291	2,8907	,66417		
	Kadın	183	2,5123	,56362	-3,137	,002

Uygulama Aşaması	Erkek	291	2,6838	,58944		
Algı Ortalaması	Kadın	183	2,5464	,68225	-2,163	,031
Denetim Aşaması	Erkek	291	2,6907	,72208		
Algı Ortalaması						

Tablo 2’de t testi analizine yer verilmiştir. Yapılan t testi analizine göre hazırlık, uygulama ve denetim aşamaları algısı grup ortalamalarının p değeri < 0,05 olduğundan H_0 hipotezi reddedilir. Katılımcıların cinsiyeti ile hazırlık, uygulama ve denetim aşamalarının algı grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır şeklinde kurulan H_1 hipotezi kabul edilir. Buradan yola çıkılarak, katılımcıların cinsiyeti ile hazırlık, uygulama ve denetim algısı grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın, erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre gruplardaki algı ortalamalarının daha fazla olduğu görülmektedir. Ancak yapılan t testi analizi sonucunda bütçe bilgisi algı ortalamasının p değeri > 0,005 olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Buna göre katılımcıların cinsiyeti ile bütçe bilgisi algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Buradan yola çıkılarak erkek katılımcılar ile kadın katılımcılar arasında bütçe bilgisi algıları arasında anlamlı bir farklılık yoktur, algılar değişmemektedir.

H_0 = Katılımcıların yaşları ile grup algıları arasında anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

H_1 = Katılımcıların yaşları ile grup algıları arasında anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo 3: Katılımcıların yaşları ile grup algılarının karşılaştırılması(ANOVA analizi)

Gruplar	Yaş	n	Ort.	S.S.	F	p	Tukey
Bütçe Bilgisi Algı Ortalaması	17-23	210	2,1032	,46127	6,272	,000	3
	24-30	95	2,2573	,50898			4
	31-40	88	2,3144	,53783			1-4
	41 ve üstü	81	2,0576	,48308			2-3
	Toplam	474	2,1655	,49770			
Hazırlık Aşaması Algı Ortalaması	17-23	210	2,5290	,61307	28,235	,000	2-3-4
	24-30	95	3,1148	,62510			1
	31-40	88	2,9804	,58648			1
	41 ve üstü	81	3,0505	,66820			1
	Toplam	474	2,8193	,67190			
Uygulama Aşaması Algı Ortalaması	17-23	210	2,3673	,56037	26,834	,000	2-3-4
	24-30	95	2,8224	,52452			1
	31-40	88	2,7997	,52095			1
	41 ve üstü	81	2,8287	,53744			1
	Toplam	474	2,6176	,58501			
Denetim Aşaması Algı Ortalaması	17-23	210	2,4162	,64439	12,999	,000	2-3-4
	24-30	95	2,8295	,67853			1
	31-40	88	2,8250	,70845			1
	41 ve üstü	81	2,7679	,76056			1
	Toplam	474	2,6350	,70973			

Tablo 3’te tek yönlü ANOVA analizine yer verilmiştir. Yapılan tek yönlü ANOVA analizi sonucunda bütçe bilgisi, hazırlık, uygulama ve denetim aşamaları algılarının p değeri < 0,05 olduğundan H_0 hipotezi reddedilir. Katılımcıların yaşı ile bütçe bilgisi, hazırlık, uygulama ve denetim aşamaları algı ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır şeklinde kurulan H_1 hipotezi kabul edilir. Buradan yola çıkılarak Tukey testi sonuçlarına bakılacak olursa, bu farklılıkların bütçe bilgisi algı grubunda 17-23 yaş arasında olan kişilerin 31-40 yaş arasında olan kişilere göre; 31-40 yaş arasında olan kişilerin 17-23 ve 41 ve üstü yaş aralığında olan kişilere göre algılarında farklılıklar olduğu görülmektedir. Hazırlık aşaması algısı, uygulama aşaması algısı ve denetim aşaması algısı gruplarında ise, 17-23 yaş arasında bulunan kişilerin 24-30, 31-40, 41 ve üstü yaş aralığında olan kişilere göre algılarında farklılık olduğu görülmektedir.

H_0 = Katılımcıların mesleği ile grup algıları arasında anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

H_1 = Katılımcıların mesleği ile grup algıları arasında anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo 4: Katılımcıların mesleği ile grup algılarının karşılaştırılması (ANOVA analizi)

Gruplar	Meslek	n	Ort.	S.S.	F	p	Tukey	Tamhane
Bütçe Bilgisi Algı Ortalaması	Akademik Personel	117	2,2745	,50320	6,900	,001	3	

	İdari Personel	137	2,2117	,52771			3	
	Öğrenci	220	2,0788	,46121			1-2	
	Toplam	474	2,1655	,49770				
Hazırlık Aşaması Algı Ortalaması	Akademik Personel	117	3,2113	,53780	55,767	,000		2-3
	İdari Personel	137	2,9675	,62565				2-3
	Öğrenci	220	2,5186	,62616				1-2
	Toplam	474	2,8193	,67190				
Uygulama Aşaması Algı Ortalaması	Akademik Personel	117	2,9145	,45238	53,074	,000		3
	İdari Personel	137	2,7892	,53951				3
	Öğrenci	220	2,3528	,56042				1-2
	Toplam	474	2,6176	,58501				
Denetim Aşaması Algı Ortalaması	Akademik Personel	117	2,8991	,65843	23,238	,000		3
	İdari Personel	137	2,7664	,70526				3
	Öğrenci	220	2,4127	,67209				1-2
	Toplam	474	2,6350	,70973				

Tablo 4'te tek yönlü ANOVA analizine yer verilmiştir. Yapılan tek yönlü ANOVA analizi sonucunda bütçe bilgisi, hazırlık aşaması, uygulama aşaması ve denetim aşaması algı gruplarının p değeri < 0,05 olduğundan H_0 hipotezi reddedilir. Katılımcıların mesleği ile bütçe bilgisi, hazırlık aşaması, uygulama aşaması ve denetim aşamaları algı ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır şeklinde kurulan H_1 hipotezi kabul edilir. Buna göre. Bunun öncesinde yapılan ANOVA analizi sonucunda varyansların homojenliği testinde hazırlık aşaması ve uygulama aşaması ortalamalarının $p < 0,05$ olduğu görülmüştür. Bu nedenle hazırlık ve uygulama aşamalarının algı ortalamalarında farklılıkların hangi meslekler arasında olduğunu görmek için $p < 0,05$ çıktığı için Tukey tekniği yerine Tamhane tekniği seçilmiştir (Bayram, 2013: 142). Öncelikle Tukey sonuçlarına bakılacak olursa, bütçe bilgisi grubunda öğrenci ile akademik ve idari personel arasında bütçe bilgisine yönelik farklılık gösterdiği görülmektedir. Denetim aşaması grubunda ise öğrenci ile akademik ve idari personel arasında farklılık göstermekle birlikte, akademik personel ile öğrenci arasında da farklılık olduğu görülmektedir. Tamhane sonuçlarına bakılacak olursa, hazırlık aşaması grubunda, akademik personel ile idari personel ve öğrenciler arasında hazırlık aşaması ile ilgili olarak farklılıklar görülmektedir. Uygulama aşaması grubunda, akademik personel ile öğrenci arasında, öğrenci ile akademik personel ve idari personel arasında farklılık olduğu görülmektedir.

H_0 = Katılımcıların eğitim durumu ile grup algıları arasında anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

H_1 = Katılımcıların eğitim durumu ile grup algıları arasında anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo 5: Katılımcıların eğitim durumu ile grup algıları karşılaştırılması (ANOVA analizi)

Gruplar	Eğitim Durumu	n	Ort.	S.S.	F	p	Tukey	Tamhane
Bütçe Bilgisi Algı Ortalaması	Lise	237	2,1116	,48112	1,967	,118	3	
	Ön Lisans	29	2,2414	,60427			4	
	Lisans	99	2,1987	,46745			1-4	
	Yüksek Lisans /Doktora	109	2,2324	,52215			2-3	
	Toplam	474	2,1655	,49770				
Hazırlık Aşaması Algı Ortalaması	Lise	237	2,5435	,63683			2-3-4	
	Ön Lisans	29	2,9655	,63795	34,472	,000	1	
	Lisans	99	3,0129	,59726			1	
	Yüksek Lisans /Doktora	109	3,2043	,55245			1	
	Toplam	474	2,8193	,67190				
Uygulama Aşaması Algı Ortalaması	Lise	237	2,3950	,58483	28,684	,000		3-4
	Ön Lisans	29	2,6595	,53858				
	Lisans	99	2,8144	,47961				1
	Yüksek Lisans /Doktora	109	2,9117	,48541				1
	Toplam	474	2,6176	,58501				
Denetim Aşaması Algı Ortalaması	Lise	237	2,4540	,69924	11,701	,000	2-3-4	
	Ön Lisans	29	2,6414	,65983			1	

Lisans	99	2,8505	,66599	1
Yüksek Lisans /Doktora	109	2,8312	,68485	1
Toplam	474	2,6350	,70973	

Tablo 5'te tek yönlü Anova analizine yer verilmiştir Yapılan Anova analizi sonucunda bütçe bilgisi, hazırlık aşaması, uygulama aşaması ve denetim aşaması gruplarının p değeri $< 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi reddedilir. Katılımcıların eğitim durumu ile hazırlık, uygulama ve denetim aşamaları algı ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır şeklinde kurulan H_1 hipotezi kabul edilir. Bunun öncesinde yapılan ANOVA analizi sonucunda varyansların homojenliği testinde uygulama aşaması algı ortalamasında $p < 0,05$ olduğu görülmüştür. Bu nedenle uygulama aşaması algı ortalamasında farklılıkların eğitim durumuna göre hangi düzeyde olduğunu görmek için $p < 0,05$ çıktığı için Tukey tekniği yerine Tamhane tekniği seçilmiştir (Bayram, 2013: 142). Buna göre bütçe bilgisi algı ortalaması için yapılan ANOVA analizi sonucunda $p > 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Buna göre katılımcıların eğitim durumu ile bütçe bilgisi algısı arasında anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Buradan yola çıkılarak Tukey sonuçlarına bakılacak olursa, hazırlık aşaması grubunda eğitim durumu lise düzeyinde olanların ön lisans, lisans ve yüksek lisans/doktora eğitim düzeyine sahip olan katılımcılara göre hazırlık aşamasına yönelik algıları farklılık göstermektedir. Denetim aşaması grubunda ise, eğitim durumu lise olan katılımcıların eğitim durumu ön lisans, lisans ve yüksek lisans/doktora olan katılımcılara göre algılarının farklılık gösterdiği görülmektedir. Tamhane sonuçlarına bakılacak olursa, uygulama aşaması grubunda eğitim düzeyi lise olan katılımcıların eğitim düzeyi lisans ve yüksek lisans/doktora olan katılımcılara göre uygulama aşamasına yönelik algıları farklılık göstermektedir. Ayrıca eğitim durumu ön lisans olan katılımcıların uygulama aşaması grubunda diğer eğitim düzeylerinin hiçbirisiyle algılarında farklılık göstermediği görülmektedir.

Sonuç

Bütçe kavramının ve bütçeye yönelik çalışma ve uygulamaların ülkelerin ekonomik, sosyal, hukuki ve siyasi yapıları açısından önemlilik arz ettiği için, bütçe algısının ölçülmesi, bütçe ve bütçeye yönelik uygulamalara karşı bilincin oluşturulmasına yönelik kamu kurumu olan bir yükseköğretim kurumunda akademik personele, idari personele ve maliye bölümünde okuyan öğrencilere anket çalışması uygulanmıştır.

Çalışma kapsamında uygulanan anket formundaki sorular, genel bir bütçe bilgisine, kamu kurumlarının bütçeleme sürecindeki hazırlık, uygulama ve denetim aşamalarına yönelik olarak dört ana çerçevede hazırlanarak uygulanmış, t testi, tek yönlü ANOVA analizi ve Tukey teknikleri kullanılarak ve katılımcıların cinsiyet, yaş, meslek ve eğitim durumu demografik özelliklerine göre analiz edilmiştir. Anket formundaki hazırlanmış olan 33 sorudaki ifadelerin değerlendirilmesinde 5'li Likert ölçeği kullanıldığından, ortalamanın 1'e yaklaşması sorudaki ifadeye katıldığı, 5'e yaklaşması katılmadığı ve 3 düzeyinde olması ise kararsızlık durumlarını göstermektedir. Araştırmaya konu olan örneklem üzerinde t testi uygulandığında katılımcıların cinsiyeti ile hazırlık, uygulama ve denetim aşamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiş, erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre gruptaki algı ortalamalarının daha fazla olduğu görülmektedir. Ancak yapılan t testi analizi sonucunda bütçe bilgisine yönelik olarak ankette sorulan ifadeler verilen cevaplara göre erkek ve kadın katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı yani bir değişiklik göstermediği görülmektedir.

Çalışmada uygulanan diğer bir analiz ise tek yönlü ANOVA analizidir. Bu kapsamda katılımcıların ankette dört ana çerçevede sorulan ifadelerine verdiği cevaplar, yaş, meslek ve eğitim durumu demografik özelliklerine göre genel olarak ortalamalar açısından farklılık göstermektedir. Çalışma kapsamında yapılan analizler sonucunda genel itibarıyla, bütçe ve bütçe uygulamalarına yönelik ve bununla birlikte bütçe süreçlerindeki aşamalar hakkında katılımcıların genel bilgi sahibi olduğu görülmektedir. Bununla birlikte katılımcıların, cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve mesleği açısından farklılıklar gözlenmektedir. Bu farklılıkların giderilerek, bütçe algısının geliştirilmesine yönelik olarak, radyo ve televizyon yayınlarında bu konuya ilişkin programlar, reklam ve kamu spotu şeklinde yayınlar hazırlanabilir. Vergi bilincinin oluşturulması için okullarda seminer biçiminde eğitici çalışmalar düzenlediği gibi, bu şekilde bütçe bilincinin geliştirilmesine yönelik eğitici çalışmalarda yapılabilir. Ayrıca bütçeleme sürecindeki katılımı arttırmak için hizmetten yararlanan bireylere hizmet önceliklerine ilişkin görüşleri sorularak bu tercihler bütçeleme süreçlerine yansıtılabilir. Bunun gibi faaliyetler, bütçe algısının ölçülmesi, bütçe ve bütçeye yönelik uygulamalara karşı bilincin oluşturulması ve dolayısıyla ülke ekonomisi hakkında bilgi düzeyi yüksek ve bilinçli bireylerin yetişmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça

Bağlı, M.S. (2012). Teorik ve tarihsel açıdan bütçe hakkı. *Yasama Dergisi* 20, 39-77.

- Bağlı, M.S. (2014). TBMM'nin bütçe hakkı kullanım durumu: 5018 sayılı kanun sonrası bütçe hakkı kullanımında etkinlik düzeyinin ölçümü. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bayram, N. (2013). Sosyal bilimlerde SPSS ile veri analizi. Bursa: Güven Mücellit Matbaacılık Ltd. Şti.
- Bilge, S. ve Küçükaycan, D. (2013). Yerel yönetimlerde bütçe saydamlığı: Büyükşehir belediyeleri ve büyükşehir il özel idareleri üzerine bir araştırma. *Maliye Dergisi*, Sayı 165, Temmuz-Aralık, ss.54-79
- Canbay, T. ve Gergef, G.Ç. (2012). Batı' da bütçe hakkının gelişiminin toplumsal yapının değişimi üzerindeki etkileri, mali sosyoloji üzerinde denemeler. Editör A.K. Çelebi, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayını, Ankara.<http://www.sgb.gov.tr/SGB/Yayinlar/SunumMerkezi/index.html?ktp=2012-418> adresinden 25 Haziran 2015 tarihinde alınmıştır.
- Çataloluk, C. (2008). Batı toplumlarında toplumsal yapı ve değişimleri ve bütçe hakkının gelişimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2,72-94.
- Cilavdaroğlu, A.A. ve Ekici, B. (2013). Türkiye büyük millet meclisinin bütçe hakkını kullanabilme kapasitesi. *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 46, Sayı, 59-88.
- CPDI, Centre For Peace And Development Initiatives. (2013). *People's perception of budget*. Islamabad, <http://www.cpd-pakistan.org/wp-content/uploads/2014/04/peoples-perception-dec-20131.pdf> adresinden 15 Mayıs 2015 tarihinde alınmıştır.
- Dikmen, S. (2014). Tarihsel süreç içerisinde, bütçe hakkının gelişimi. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Dumlupınar Üniversitesi 2015 Performans Programı, http://birimler.dpu.edu.tr/app/views/panel/ckfinder/userfiles/30/files/2015_YILI__PERFORMANS_PR_OGRAMI.pdf, adresinden 25 Haziran 2015 tarihinde alınmıştır.
- Ergen, Z. (2012). Yönetimden yönetime: Katılımcı bütçeleme modeli. *Maliye Dergisi*, Sayı:163, Temmuz-Aralık,316-334
- Feyzioğlu, B.N. (1983-1984). Modern anayasalarda bütçe hakkı. İ.Ü. Fakültesi, *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları* 29. Seri, İstanbul,1-28.
- Güneş, G. (2000). Hukuksal teknik açıdan bütçeden önceden izin ilkesinin vergi gelirleri yönüyle işlevini kısmen yitirmesinin bütçe hakkı açısından incelenmesi. *XIII. Türkiye Maliye Sempozyumu: Anayasal Mali Düzen*, Marmara Üniversitesi, Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, İstanbul, 173-197
- Kalaycı, Ş. (2009). SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri. Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd.Şti.
- Karaarslan, E. (2006). Bütçe hakkı ve 5018 sayılı kanunda yer alan bütçe ilkeleri. *Yaklaşım Yayınları*, Ankara
- Kızıldaş, E. (2005). Bütçe hakkının kullanımında geline aşama: doğrudan demokrasi. *20. Türkiye Maliye Sempozyumu: Türkiye'de Yeniden Mali Yapılanma*, 374-399
- Lienert, L. (2005). Who controls the budget: the legislature or the executive. *IMF Working Paper* WP/05/115, ss.1-16, [https://books.google.com.tr/books?id=4k4lPiNVTXsC&pg=PA7&lpg=PA7&dq=Who+Controls+the+Budget:+The+Legislature+or+the+Executive"&source](https://books.google.com.tr/books?id=4k4lPiNVTXsC&pg=PA7&lpg=PA7&dq=Who+Controls+the+Budget:+The+Legislature+or+the+Executive), adresinden 6 Nisan 2015 tarihinde alınmıştır.
- Narter, R. (2012). Anayasal açıdan bütçe hakkı. *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: XVI Sayı: 1-2,35-52
- Selen, U. ve Tarhan, B. (2014). Türkiye'de bütçe hakkı algısı. Uşak: Star Ajans Ltd.Şti.
- Yılmazcan, D. (2000). Bütçe hakkı ve bütçe uygulamaları. XIII. Türkiye Maliye Sempozyumu: Anayasal Mali Düzen, Marmara Üniversitesi, Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, İstanbul, 163-172
- Ting, M. M. (2001). The power of the purse and its implications for bureaucratic policy-making. *Public Choice*, ss.243-274, <http://link.springer.com/article/10.1023%2FA%3A1005288927750#page-1>, adresinden 6 Nisan 2015 tarihinde alınmıştır.
- Uzgören, N. (2012). Bilimsel araştırmalarda kullanılan temel istatistiksel yöntemler ve SPSS uygulamaları. Bursa: Ekin Yayınevi
- Yılmaz, H. H. ve Biçer, M. (2009). Parlamentonun kamu politikası oluşturma ve planlama sürecindeki konumunun yeni kamu mali yönetim sistemi çerçevesinde değerlendirilmesi. *Yasama Dergisi* 13, 45-84.
- Yılmaz, H. H. ve Biçer, M. (2010). Parlamentonun bütçe hakkını etkin kullanımının yeni bütçe sistemi çerçevesinde değerlendirilmesi. *Maliye Dergisi*, Sayı 158, Ocak-Haziran, 201-225.

Yılmaz, H.H. ve Tosun, S. (2010). 5018 sayılı kanun çerçevesinde mali saydamlık ve parlamentonun bütçe sürecinde etkinliği. *Yasama Dergisi* 14, 5-23.

Wehner, J. (2006). Assessing the power of the purse: An index of legislative budget institutions. *Political Studies* Vol.54, No.4, ss. 767-785, http://eprints.lse.ac.uk/15564/1/Wehner_Assessing-the-power-of-the-purse_2006.pdf, adresinden 28 Haziran 2015 tarihinde alınmıştır.

http://www.mofnp.gov.zm/jdownloads/National%20Budgets/Citizen%20Budgets/2013_citizens_budget.pdf, adresinden 9 Eylül 2015 tarihinde alınmıştır.

https://saeguide.worldbank.org/sites/worldbank.org.saeguide/files/documents/2_Citizen's%20Budget.pdf, adresinden 7 Ekim 2015 tarihinde alınmıştır.

Ek 1: Anket Formu

Cinsiyetiniz

Kadın Erkek

Yaş Grubu

17-23 24-30 31-40 41 ve üstü

Eğitim Durumunuz

Lise Ön lisans Lisans Yüksek Lisans / Doktora

Mesleğiniz / Ünvanınız

Akademik Personel İdari personel Öğrenci

Görev Yaptığınız Birimde Bütçe Uygulamalarında Aşağıdaki Görevlerden Hangisinde Bulunuyorsunuz / Bulundunuz?

- Gerçekleştirme Görevlisi
 Harcama Yetkilisi
 İhale ve Satınalma Sürecinde Görevli / Yetkili
 Taahhüt Kayıt Kontrol Yetkilisi
 Mutemet
 Görev Almadım

Bütçe Denildiğinde Sizdeki Temel Çağrışımları Derecelendirerek Belirtiniz?

- Vergi / Harcama / Borçlanma Kanun / Devlet / Anayasa
 Büyüme / Kalkınma / Ekonomi Denetim / Yolsuzluk / İsrif

		1. Kesinlikle Katılıyorum, 2. Katılıyorum, 3. Kararsızım, 4. Katılmıyorum, 5. Kesinlikle Katılmıyorum	1	2	3	4	5
Genel olarak bütçe bilgi düzeyleri	1.	Bütçe yıllık olarak uygulanan bir kanundur.					
	2.	Bütçe, devletin genel bir mali görüntüsünü yansıtmaktadır.					
	3.	Kamu kurumlarının uyguladığı bütçeler TBMM tarafından kabul edildikten sonra yürürlüğe girer.					
	4.	Bütçe belgelerini incelediğimde kolaylıkla anlayabiliyorum.					
	5.	Üniversite bütçe kaynak ve ödeneklerinden yararlanırken ödediğim vergilere karşılık geldiğinin bilincindeyim.					
	6.	Bütçe bilincinin ve disiplininin sağlanmasında ailedeki eğitim okuldaki verilen eğitimden daha etkilidir.					
	7.	Bütçe bilincinin geliştirilmesine yönelik ders, seminer, konferans vb. uygulamalar önemlidir.					
	8.	Bilgi edinme kapsamındaki uygulamalar kamu kaynaklarının üniversitelerde hangi amaçla kullanıldığının sorgulanmasına imkan sağlamaktadır.					
	9.	Farklı dönemlerde aldığım eğitimler, ülkemizde uygulanan bütçe sistemi ile ilgili bilgi sahibi olmama katkı sağlamıştır.					
Bütçe hazırlık aşaması	10.	Üniversitenin önceliklerine uygun bir bütçeleme yapılmaktadır.					
	11.	Üniversite bütçesi, üniversitenin stratejik planlarıyla uyum içerisinde hazırlanmaktadır.					
	12.	Üniversitelerin faaliyet raporları anlaşılabilir şekilde hazırlanmakta ve yayımlanmaktadır.					
	13.	Üniversiteler, faaliyet raporlarını gerçeğe uygun bir biçimde hazırlamaktadırlar.					
	14.	Üniversitenin performans programlarında, performans göstergelerini karşılama oranları ve gerekçeleri detaylı bir şekilde açıklanmaktadır.					
	15.	Üniversitemizin ihale süreçlerindeki kanunlara göre uygulamalar şeffaf, tarafsız ve rekabetçi koşullarda oluşturulur.					
	16.	Üniversite bütçeleme sürecinde akademik, idari personelin ve öğrencilerin tercihleri sorulmaktadır.					
	17.	Üniversitede bütçeleme sürecinde tercihlerim dikkate alınmaktadır.					
	18.	Üniversite, bütçeleme sürecine aktif olarak katılımı desteklemektedir.					
	19.	Bulduğum üniversitede bir fırsat verilirse, bütçe yapma sürecine katılmayı isterdim.					
Bütçe	20.	Üniversitelerde bütçe hazırlık sürecinde rol alan aktörlerin bireysel tercihleri karar aşamasında etkili olmaktadır.					
	21.	Bütçelerin uygulanmasında görevli personel mali mevzuata hakimdir.					
	22.	Bütçeleme sürecinde yapılacak harcamalara bir üst sınır konulması doğru bir uygulamadır.					
	23.	Harcama yetkilileri, ödenek kullanırken keyfi davranmaktadırlar.					
	24.	Harcama yetkilileri, ödenekleri kullanırken hesap verme anlayışına sahiptirler.					

	25.	Üniversitede çalışan kişiler mali açıdan olduğu kadar hizmet kalitesi açısından da hesap vermektedirler.					
	26.	Üniversitelerde harcama sürecinde görev alan yetkililer tasarruf odaklı düşünmektedirler.					
	27.	Üniversite harcamaları konusunda hizmet önceliklerine göre karar alınmaktadır.					
	28.	Üniversite bütçesinde gösterilen harcama ve gelirler doğrultusunda buna ilişkin hizmetler (eğitim, teknoloji, sosyal, kültürel vb.) görmekteyim.					
Bütçe denetim aşaması	29.	Üniversitelerin gelir ve harcamalarıyla ilgili bilgilere kolayca ulaşabiliyorum.					
	30.	Bütçe uygulama sonuçları hakkında sağlıklı veri üretimi yapılmakta ve veriler yayımlanmaktadır.					
	31.	Üniversitelerde bütçe ile ilgili olarak denetim etkin şekilde yapılmaktadır.					
	32.	İç denetçi yapılanması kamu görevlilerinin hesap verme sorumluluğunu artırmıştır.					
	33.	Üniversite bütçesinin denetiminde Sayıştay denetimi, bütçe uygulamalarında hesap verebilirliği ve tasarruf odaklı uygulamaları arttırmaktadır.					